

ДЖОН СТЮАРТ МИЛЛЬ

OM TANKE- OCH
YTTRANDEFRIHET

ДЖОН МИЛЛЬ

Om Tanke- och Yttrandefrihet

«Public Domain»

Милль Д. С.

Om Tanke- och Yttrandefrihet / Д. С. Милль — «Public Domain»,

Содержание

Förord	5
1. Inledning	6
2. Den åsikt, som man söker genom maktmedel undertrycka, kan möjligen vara sann	8
Конец ознакомительного фрагмента.	13

John Stuart Mill

Om Tanke- och Yttrandefrihet

Förord

Föreliggande småskrift omfattar andra kapitlet af Stuart Mills arbete *Om friheten*, hvilket utkom i svensk öfversättning år 1881. Detta andra kapitel, *Om tanke- och yttrandefrihet*, utgör ett helt för sig. Öfversättningen är omarbetad, hvarjämte det hela för bättre öfversikts skull blifvit genom rubriker indelat i underafdelningar. Dessutom hafva några noter samt en utförlig innehållsförteckning bifogats.

Öfversättaren.

1. Inledning

Den tiden är, såsom man kan hoppas, numera förbi, då det var nödvändigt att försvara tryckfriheten såsom ett skyddsmedel mot en usel och tyrannisk regering. Intet bevis torde längre behöfva uppställas mot det oriktiga uti, att en lagstiftande eller värkställande myndighet, hvars inträsen icke sammanfalla med folkets, skulle vara berättigad att föreskrifva detta åsikter eller att afgöra, till hvilka läror och bevis det bör tillåtas att lyssna. Denna sida af saken har dessutom så ofta och med så mycken framgång blifvit behandlad af tidigare skriftställare, att vi ej här behöfva uppehålla oss därvid. Ehuru Englands lag med afseende på tryckfriheten ännu i denna dag är lika litet frisinnad som under Tudorernas¹ tid, är det föga fara för, att den verkligt skall *tillämpas* emot politiska meningsyttringar, utom kanske under någon tillfällig panik, då fruktan för uppror bringar ministrar och domare ur fattningen²; och i allmänhet taget är det i konstitutionella länder icke att befara, att regeringen, vare sig den är fullständigt ansvarig inför folket eller icke, ofta skall försöka att utöfva kontroll öfver meningsyttringar, – utom i sådana fall, då den kan göra sig till verktyg för allmänhetens ofördragsamhet. Låt oss därför antaga, att styrelsen är fullkomligt ense med folket och aldrig tänker på att utöfva något tvång, annat än i öfverensstämmelse med hvad den anser vara folkets önskan. Men äfven under denna förutsättning förnekar jag folkets rättighet att utöfva ett sådant tvång vare sig direkt eller genom styrelsen. Själftva denna makt är orättmätig. Den bästa styrelse har lika liten rätt därtill som den sämsta. Den är lika farlig, ja, till och med farligare, om den utöfvas i öfverensstämmelse med den allmänna meningen, än om den utöfvas i strid mot densamma. *Om alla människor utom en hade samma åsikt, och denna enda hade den motsatta, så skulle de icke hafva större rättighet att nedtysta denna enda person, än han att nedtysta alla andra, om han hade makt därtill. Vore det så, att en åsikt vore den enskildes tillhörighet, utan betydelse för någon annan än ägaren, – vore undertryckandet af en åsikt en oförrätt blott mot en enskild person, – då skulle det göra någon skillnad, om en sådan orättvisa tillfogades ett fåtal personer eller många. Men det särskilda onda, som ligger i undertryckandet af en åsikt, består däruti, att det är en stöld från hela mänskligheten, från eftervärlden såväl som från samtiden; från dem, som hysa en annan åsikt, i ännu högre grad än från dem, som biträda den undertryckta. Ty om den undertryckta åsikten är sann, så äro de förra beröfvade ett tillfälle att utbyta villfarelse mot sanning; om den är falsk, gå de miste om en nästan lika stor fördel, nämligen den klarare insikt uti och lifligare uppfattning af sanningen, som är en följd af dess kamp mot villfarelsen.*

¹ En regentsläkt i England, som regerade 1485-1603.Öfvers.

² Dessa ord hade knappt blifvit nedskrifna, förrän liksom för att på det kraftigaste jäfva dem, tryckfrihetsförföljelserna af år 1858 inträffade. Detta okloka angrepp på den offentliga yttrandefriheten har likväl icke föranledt mig att ändra ett enda ord i texten, och ej håller rubbat min öfvertygelse, att, med undantag af en och annan sådan panik, den tid, då böter och straff inskränkte den *politiska* yttrandefriheten, är förbi uti vårt land. Ty för det första fullföljdes icke åtalerna; och för det andra var förföljelsen noga taget icke af *politisk* natur. Den åtalade förbrytelsen bestod icke uti någon kritik öfver samhällsinrättningar eller öfver de styrandes personer eller handlingar, utan i spridandet af något, som dömdes såsom en *omoralisk* lära, nämligen den, att mord på tyranner är en berättigad handling. Om bevisen uti denna skrift hafva någon styrka, så bör det råda den fullständigaste frihet att såsom ett uttryck för en etisk öfvertygelse framställa och diskutera hvilken åsikt som helst; den må synas aldrig så omoralisk. Det kunde således vara öfverflödigt och olämpligt att på detta ställe undersöka, huruvida nyssnämnda lära förtjänar denna benämning. Jag skall nöja mig med att påpeka, att detta ämne i alla tider har inom moralläran varit en öppen fråga; att en enskild medborgares handling, då han nedgör en brottsling, som genom att ställa sig öfver lagen har dragit sig undan lagens straff och kontroll, har af hela folk och af många de visaste och ädlaste människor blifvit betraktad icke såsom ett brott, utan såsom en handling af upphöjd dygd, och att den (berättigad eller icke) ej har karaktären af mord, utan af borgerligt krig. När så är förhållandet, anser jag, att en uppmaning därtill såsom sådan visserligen i ett bestämt fall med rätta kan bli föremål för bestraffning, men endast om en uppenbar handling har följt, och ett sannolikt sammanhang kan påvisas mellan handlingen och uppmaningen. Och till och med då är det icke en främmande styrelse, utan den, som blifvit angripen, som, i det den utöfvar själföfvar, med rätta kan bestraffa anfall riktade mot dess egen tillvaro.

Vi skola i det följande undersöka och bevisa hvar för sig följande tvänne satser: *Vi kunna aldrig vara vissa om, att den åsikt, som vi söka undertrycka, är falsk; och äfven om vi vore vissa därom, skulle dess undertryckande likväl vara ett ondt.*

2. Den åsikt, som man söker genom maktmedel undertrycka, kan möjligen vara sann

De, som söka undertrycka en åsikt, förneka naturligtvis dess sanning. Men de äro icke ofelbara; de hafva ingen rätt att afgöra frågan å hela människosläktets vägnar och att utestänga hvarje annan person från möjligheten att själf bedöma den. Den, som förvägrar en annan att lyssna till en mening, emedan han är viss på, att den är falsk, tager för gifvet, att *hans egen* visshet är detsamma som *absolut* visshet. Att förhindra meningsutbyte är att tillmätta sig själf ofelbarhet. Det förkastliga i ett sådant tilltag må anses ådagalagt genom detta ofta anförda skäl, som icke är det sämsta därför, att det är gammalt och vanligt.

Till skada för människornas sunda omdöme har det faktum, att de icke äro ofelbara, i praktiken långt ifrån erhållit det inflytande på deras domslut, som man alltid i teorien tillmäter detsamma. Ty ehuru hvar och en vet, att han kan misstaga sig, är det endast få, som tänka på nödvändigheten af att vidtaga några försiktighetsmått mot sin bristfällighet eller som medgifva möjligheten af, att den åsikt, om hvars sanning de känna sig visse, måhända just är ett af de misstag, för hvilka de enligt sitt eget medgifvande äro utsatta. Enväldiga regenter och andra, som äro vana vid oinskränkt lydnad, hafva i de flästa fall ett fullständigt förtroende till sin egen mening i nästan alla frågor. Personer, som äro i den lyckligare ställningen att understundom få höra sina åsikter motsagda och som icke äro fullkomligt ovana vid att blifva rättade när de hafva orätt, hysa denna obegränsade tillförsikt endast för dem af sina åsikter, som delas af deras omgifning eller af de personer, till hvilka de vanligen vädja: ty i samma mån de hysa ringa förtroende för sitt eget personliga omdöme, stödja de sig vanligen med blind förtröstan på "hela världens" eller "alla människors" ofelbarhet. Men "alla människor", det vill för hvarje individ säga: de människor, med hvilka han kommer i beröring; hans parti, hans sekt, hans kyrka, hans samhällsklass. En person, för hvilken detta uttryck omfattar någonting så vidsträckt som hans fosterland eller hans samtid, kan i jämförelse härmed nästan anses såsom en frisinnad och storslagen person. Ej håller rubbas hans tillit till denna kollektiva auktoritet genom den tanken, att *andra* tider, länder, sekter, kyrkor, klasser och partier hafva tänkt och ännu i dag tänka raka motsatsen till hvad han tänker. Åt sin "värld" öfverlåter han att svara för, att den har rätt gent emot andra personers oliktänkande "världar"; och det bekymrar honom aldrig, att endast en tillfällighet har bestämt, hvilken af dessa talrika världar, som kommit att blifva föremålet för hans tillit, och att samma orsaker, som i London gjort honom till en af högkyrkans bekännare, skulle hafva gjort honom till buddaist eller konfutsian i Peking. Och dock är det af sig själf lika uppenbart som någon bevisning kan göra det, att tidsåldrar icke äro mera ofelbara än individer. Hvarje tidsålder har hyst åsikter, hvilka en följande tid har ansett ej blott falska utan rent af orimliga. Och lika visst som det är, att mångfaldiga meningar, som en gång i tiden varit allmänt antagna, förkastas af vår tid, lika visst är det, att många åsikter, som nu allmänt hyllas, skola förkastas af en kommande tid.

De inkast, som man sannolikt skall göra mot dessa bevis, skola troligen framträda i ungefär följande form. "Att man förbjuder spridandet af villfarelser innebär icke större anspråk på ofelbarhet än hvilken som helst annan handling, som en offentlig myndighet utför efter eget omdöme och på eget ansvar. Omdöme har gifvits människorna för att af dem begagnas. Bör man väl förbjuda människor att begagna sitt omdöme därför, att det kan missbrukas? När de söka hindra det, som de anse fördärfeligt, så göra de icke därmed anspråk på ofelbarhet, utan uppfylla blott den plikt, som ålägger dem att handla efter sitt samvetes öfvertygelse, låt vara att denna möjligen är felaktig. Om vi, därför att vår mening möjligen kan vara falsk, aldrig någonsin skulle lägga den till grund för vårt handlingssätt, skulle vi aldrig tillgodose våra inträsen och aldrig uppfylla våra plikter. Men en invändning, som kan göras mot allt handlande, kan icke vara någon tillräcklig invändning mot en särskild handling till skillnad från andra. Det är de styrandes så väl som den enskildes plikt att bilda sig så sanna

åsikter som möjligt; att bilda sig dem med omsorg och att aldrig tvinga dem på andra, förr än de äro fullkomligt säkra på, att de hafva rätt. Men har en regering eller enskild person vunnit en sådan visshet, då är det icke samvetsgrannhet utan feghet att rygga tillbaka för att handla efter sin åsikt och att tillåta meningar, om hvilkas farlighet för människosläktets välfärd i detta eller ett kommande lif de äro uppriktigt öfvertygade, att obehindrat utspidas, och detta på den grund, att andra personer i mindre upplysta tider hafva förföljt åsikter, som nu anses såsom sanna. Vi böra visserligen, det är sant, taga oss till vara för samma misstag, men styrelser och nationer hafva misstagit sig i andra saker, uti hvilka de onekligen med rätta utöfvat sin myndighet. De hafva t. ex. pålagt orättvisa skatter och fört orättfärdiga krig, men skola vi därför icke pålägga några skatter alls eller icke föra krig under några omständigheter? Enskilda personer såväl som myndigheter böra handla efter bästa förmåga. Därvid är icke fråga om absolut visshet, utan om tillräcklig säkerhet för det praktiska lifvets behof. Vi böra och måste antaga, att våra åsikter äro sanna, för att kunna rätta vårt handlingssätt efter dem, och till något större godtycke än så göra vi oss icke skyldiga, när vi förhindra dåliga personer att fördärfva samhället genom utspridandet af meningar, som vi anse falska och fördärfliga."

På allt detta svarar jag, att det senare är godtycke i mycket högre grad. *Det är en ofantlig skillnad emellan att förutsätta å ena sidan, att en åsikt är sann på den grund, att den icke blifvit vederlagd, ehuru hvarje tillfälle därtill lämnats öppet, och å andra sidan, att taga dess sanning för gifven i afsikt att icke tillåta dess vederläggande.* Fullkomlig frihet för andra att motsäga och vederlägga våra åsikter är just det villkor, som berättigar oss att lägga dem såsom sanna till grund för våra handlingar, och på intet annat sätt kan en varelse med mänskliga själsförmögenheter få någon förnuftig visshet om att han har rätt.

Betraktar man det allmänna tänkesättets historia, eller människornas uppförande i allmänhet, kan man fråga sig: hvarpå beror det, att det förra så väl som det senare icke är sämre än det är? Visserligen icke på det mänskliga förnuftets inneboende kraft; ty nittionio personer af hundra äro fullkomligt oförmögna att bedöma en sak, som icke är själfklar, och den hundrades förmåga är endast relativ. De fläste utmärkte män under hvarje förgången tid hafva hyst många åsikter, som man nu vet vara falska, samt gjort och gillat mycket, som nu mera ingen skulle vilja försvara. Hur kommer det sig då, att på det hela taget förnuftiga åsikter och förnuftigt handlingssätt äro öfvervägande bland människorna? Om denna öfvervikt värligen förefinnes – och det måste den göra, för så vidt icke människosläktets angelägenheter äro och alltid hafva varit i ett nästan förtviflat tillstånd – så beror detta på en egenskap hos människan, hvilken är källan till allting, som är aktningvärdt hos henne såsom förnuftig eller moralisk varelse, nämligen den, *att hennes fel kunna rättas.* Hon har förmåga att rätta sina misstag genom meningsutbyte och erfarenhet. Icke genom erfarenhet ensamt. Meningsutbyte måste tillkomma för att visa, hur erfarenheten skall tolkas. Oriktiga åsikter och vanor gifva så småningom vika för fakta och bevis; men för att fakta och bevis skola kunna göra någon värkan på förnuftet, måste de framläggas för detsamma. Det är mycket få fakta, som själfva kunna förtälja sin historia utan förklaringar, som göra deras mening tydlig. Då således hela styrkan och värdet af det mänskliga omdömet beror på denna enda egenskap, nämligen att det kan rättas, om det är felaktigt, så kan man endast *då* fullt lita därpå, när medel till dess rättande ständigt finnas till hands. I det fall, att en persons omdöme värligen förtjänar förtroende, hur har det kommit därhän? Jo, emedan han tillåtit andra människor granska hans mening och handlingssätt. Emedan han haft för vana att lyssna till allt, som kunnat sägas emot honom, och att draga nytta af det, som var befogat däri, samt att klargöra för sig själf och kanske äfven för andra falskheten af det som var falskt. Emedan han insett, att det enda sätt, hvarpå en människa kan närma sig en fullständig kunskap om någonting, är att höra det, som kan sägas därom af personer med de mäst skilda åsikter, och att sätta sig in i alla de sätt, på hvilka det kan uppfattas af de mäst olika åskådningar. Ingen vis man har någonsin förvärfvat sin visdom på något annat sätt; och det ligger i det mänskliga förståndets natur att icke på något annat sätt kunna uppnå visdom. Den ständiga vanan att rätta och fullständiga sin åsikt genom att jämföra den med andras är så långt ifrån att orsaka tvifvel och ovisshet vid åsiktens tillämpning i praktiken, att

den fastmer är den enda säkra grunden för ett rättmätigt förtroende till densamma. Ty då någon äger kännedom om allt, som mänskligt att döma kan sägas emot honom, och har försvarat sin ställning mot alla motståndare, – då han vet med sig, att han *sökt* efter motsägelser och svårigheter i stället för att *undvika* dem, och att han ej utestängt något, som kunnat tjäna till frågans belysning, – då först har han rättighet att anse sitt omdöme bättre än hvarje annan persons, hvars åsikter ej genomgått ett dylikt prof.

Det är icke för mycket begärt, att det som människosläktets visaste medlemmar, de som äro mäst berättigade att lita på sitt eget omdöme, anse sig nödvändigt behöfva för att ernå en sådan tillit, det borde också den blandning af ett fåtal visa och många dåraktiga individer, som kallas allmänheten, underkasta sig. Den ofördragsammaste af alla kyrkor, den romersk-katolska, tillåter t. o. m. hvarje gång ett helgon skall kanoniseras en s. k. "djäfvulens advokat" att uppträda, och lyssnar tålmodigt på honom. Man kan icke medgifva, synes det, den heligaste man ärebetygelser efter döden, förrän allt, som djäfvulen kan anmärka emot honom, blifvit upptaget till granskning. Till och med Newtons lagar³ skulle icke åtnjuta ett så oinskränkt förtroende som de nu göra, om det icke vore tillåtet att diskutera dem. De åsikter, som vi lita på allra mäst, grunda sin visshet helt och hållet på den ständiga uppfordran till hela världen att bevisa dem vara ogrundade. I fall denna uppfordran icke antages, eller om den antages men försöken misslyckas, så äro vi ännu långt ifrån visshet; men vi hafva gjort det bästa, som människoförståndets närvarande ståndpunkt tillåter. Vi hafva icke försummat någonting för att gifva sanningen en möjlighet att uppnå oss; och om meningsutbyte fortfarande står öppet, kunna vi hoppas att, så framt en sannare åsikt gifves, den skall varda funnen, så snart människoförståndet förmår fatta den. Och under tiden kunna vi trösta oss med att hafva närmat oss så nära intill sanningen, som det är möjligt efter våra förhållanden. Detta är den grad af visshet, som är möjlig att uppnå för ofullkomliga varelser, och det enda sättet att uppnå den.

Eget nog medgifva nu somliga det berättigade i krafvet på fritt meningsutbyte, men motsätta sig att detta kraf "*drifves till ytterlighet*". De inse ej, att för så vida skälen för dessa fordringar icke vore giltiga i *alla* fall, skulle de ej vara det i *något*. Det är besynnerligt, att de ej märka, att de göra anspråk på ofelbarhet, då de väl medgifva, att fritt meningsutbyte borde tillåtas i alla sådana frågor, som kunna vara *tvifvelaktiga*, men angående någon särskild grundsats eller lära anse, att *den* ej bör få diskuteras, emedan den är så *viss*, det vill säga, emedan *de äro vissa* om, att den är *viss*. Att kalla en sats *viss*, så länge det finns någon, som skulle vilja bestrida dess riktighet, om han finge tillåtelse därtill, är att antaga, att vi själfva och de med oss liktänkande äro ofelbara domare, hvilka kunna döma utan att höra båda parterna.

I vår tid – hvilken man skildrat såsom "utblottad på tro men bäfvande för tviflet" – då människor känna med sig icke så mycket att deras åsikter äro sanna, som att de ej veta, huru de skulle reda sig dem förutan, grundar man den fordran, att dessa åsikter böra skyddas från att offentligt angripas, icke så mycket på deras *sanning* som på deras *vikt för samhället*. Det finnes, påstår man, somliga trossatser, som äro *så nyttiga*, för att icke säga *så oundgängliga* för samhällets välfärd, att det lika mycket är styrelsens plikt att upprätthålla dem som att skydda hvilket som helst samhällets öfriga inträsen. Man säger, att i fall, som äro så trängande och som så uppenbart ligga inom området för styrelsens pliktutöfning, behöfver den ej vara ofelbar för att anse sig berättigad, ja, förpliktad att handla på grund af sin egen mening, understödd af den rådande opinionen. Det påstås också ofta och tänkes ännu oftare, att endast dåliga människor kunna önska att rubba dessa nyttiga och hälsosamma trossatser; och att det ej kan vara något ondt uti att hindra dåliga människor i deras åtgöranden och att förbjuda sådant, som endast dylika skulle vilja göra. Personer med denna uppfattning göra berättigandet af inskränkningar i yttrandefriheten till en fråga icke om lärornas *sanning* utan om deras *nytta*, och smickra sig med att på detta sätt undgå beskyllningen att göra sig själfva till ofelbara domare öfver olika meningar. Men de som äro tillfreds härmed, märka ej, att anspråket på ofelbarhet härigenom

³ Se härom n: o 16 af dessa småskrifter, *Karl Bohlin*, Jorden och solsystemet.

endast flyttas från ett område till ett annat. *Äfven en åsikts nytta kan bli föremål för olika åsikter.* Den kan vara lika omtvistad, lika mycket bli föremål för diskussion, och kräva diskussion lika mycket som åsikten själf. För att bestämt afgöra, att en åsikt är skadlig, måste man vara ofelbar i lika hög grad som för att afgöra, om den är falsk, så framt icke den åsikt man fördömer har haft fullt tillfälle att försvara sig. Det är omöjligt att tillåta en kättare att förfäktta nyttan eller oskadligheten af sin åsikt på samma gång som man förbjuder honom att försvara dess sanning. En åsikts sanning är en del af dess nytta. Om vi vilja veta, huruvida det är önskvärdt eller icke att en mening skall blifva trodd, är det väl möjligt att därvid ej göra afseende på, huruvida den är sann eller icke? Enligt den mening, som hyllas icke af de sämsta, utan af de bästa människor, kan ingen åsikt, som är motsatt sanningen, vara verkligt nyttig. Och kan man väl hindra personer från att framställa denna invändning, då man vill belägga dem med ansvar därför att de förneka en lära, som man försäkrar dem vara nyttig, men som de tro vara falsk? De som hylla de allmänt antagna åsikterna, underlåta aldrig att draga all möjlig fördel af denna invändning. Man skall aldrig finna, att *de* behandla frågan om nyttan såsom helt och hållet oberoende af frågan om sanningen. Tvärtom, det är framför allt just emedan deras lära är "sanningen", som de anse kunskapen därom eller tron därpå så oundgänglig. Man kan aldrig åstadkomma någon klar utredning af frågan om en åsikts nytta, så länge ett så afgörande skäl (som att åsikten i fråga är "sanningen") endast får användas på den ena sidan men icke på den andra. Och då lagen eller allmänna opinionen icke tillåter, att sanningen af en åsikt underkastas meningsutbyte, så äro de i själfva verket fullkomligt lika ofördragsamma gent emot ett förnekande af åsiktens nytta. Det enda medgifvande de göra är, att åsikten möjligen icke är absolut nödvändig eller att det icke är en positiv förbrytelse att förkasta den.

För att fullständigare belysa, huru skadligt det är, att man förbjuder uttalandet af vissa åsikter därför, att man själf förkastat dem, torde det vara önskvärdt, att vi tillämpa vårt resonnemang på några konkreta fall; och jag väljer då framför andra dem, som äro minst gynnsamma för mig – det vill säga sådana, i hvilka skälen mot yttrandefrihet både med afseende på sanningen och nyttan anses starkast. Antag, att den åsikt, man anfallit, är tron på Gud och ett lif efter detta, eller någon af de allmänt antagna moraliska grundsatserna. Att strida på ett sådant område innebär en stor fördel för en obillig motståndare; ty han skall säkert säga (och mången, som icke önskar vara obillig, skall säga det inom sig): "är det dessa läror, som ni icke anser tillräckligt vissa för att ställas under lagens skydd? Är tron på Gud en sådan mening, att ni påstår att man gör anspråk på ofelbarhet, om man känner sig viss därpå?" Men må det tillåtas mig att anmärka, att det icke är det, *att man känner sig viss på en mening* (den må nu vara hvilken som helst), som jag kallar ett anspråk på ofelbarhet, utan att man företar sig *att afgöra frågan för andra*, utan att tillåta dem att höra, hvad som kan sägas från motsatta sidan. Ett sådant tilltag ogillar och bestrider jag lika bestämt, om det också gjordes till föremål för mina hemligaste öfvertygelser. Huru säkert än någon må vara öfvertygad icke blott om falskheten utan om de farliga konsekvenserna af en åsikt – icke blott om de farliga konsekvenserna utan (för att nyttja uttryck, hvilka jag äljes ogillar) om åsiktens osedlighet och gudlöshet, så tillskrifver han sig likväl ofelbarhet, i fall han vid förfäktandet af denna sin enskilda åsikt, vore den än understödd af hans fäderneslands och hans samtidas allmänna omdöme, hindrar motståndaren att försvara sin mening. Och det är så långt ifrån, att detta anspråk på ofelbarhet är mindre förkastligt eller mindre farligt därför, att åsikten kallas omoralisk eller gudlös, att det fastmera i detta fall varder allra mäst ödesdigert. Ty det är just i sådana fall, som människorna i förflutna tider hafva begått dessa förfärliga misstag, hvilka uppväcka eftervärldens förvåning och afsky. Det är i sådana fall, där vi uti historien finna minnesvärda exempel på, att lagens arm har användts för att utrota de bäste män och de ädlaste åsikter; med en beklagansvärd framgång hvad *personerna* beträffar, ehuru några af *åsikterna* liksom på hån hafva upplefvat att bli åberopade till försvar för ett liknande förfarande mot sådana personer, som afvika från *dem* eller från den antagna tolkningen af dem.

Man kan knappast för ofta erinra om, att det en gång fanns en man vid namn *Sokrates*, hvilken råkade i en minnesvärd kollision med den lagliga myndigheten och den då rådande, allmänna

opinionen. Denne man, som var född på en tid och i ett land, som öfverflödade af stora personligheter, har af dem, hvilka bäst kände både honom och hans tid, blifvit framställd för oss såsom den ädlaste människa, som då lefde; och vi veta, att han var hufvudet och förebilden för alla följande sedelärare, upphofsmannen till så väl Platos höga ingifvelser som Aristoteles' skarpsinniga "utilitarism"⁴, hvilka utgöra de båda källådrorna till såväl etisk som hvarje annan filosofi. Denne erkände mästare för alla de utmärkte tänkare, som sedan lefvat – hvars rykte ännu växer efter mer än två tusen år och fullt ut uppväger alla öfriga namn, som gjorde hans fädernestad ryktbar – denne man blef dödad af sina landsmän, sedan han blifvit *lagligen dömd* för *gudlöshet* och *osedlighet*. För gudlöshet, emedan han förnekade de gudar, som erkändes af staten; hans åklagare försäkrade till och med, att han icke trodde på några gudar alls. För osedlighet, därför att han genom sin lära och undervisning "förförde ungdomen". Dessa anklagelser fann domstolen grundade (och det är all anledning att tro, att den menade ärligt), och dömde den man, som sannolikt gjort sig mer förtjänt om mänskligheten än någon annan af sina samtida, att aflifvas såsom en förbrytare.

Låtom oss öfvergå från detta exempel på laglig orättvisa till det enda, hvars omnämnande efter domen öfver Sokrates icke skulle bilda en antiklimax⁵; till den händelse, som ägde rum på Golgata för mer än aderton hundra år sedan. Den man, som på dem, hvilka bevittnade hans lefnad och lära, gjorde ett sådant intryck af sedlig storhet, att aderton följande århundraden hafva vördat honom såsom den allsmäktige i egen person, blef skymfligt förd till döden – hvarför? För *hädelse*

⁴ *Nyttighetsfilosofi*, den lära som anser, att lyckan och nyttan bör läggas till grund för våra handlingar (»den största möjliga nytta för det största möjliga antalet»). Öfvers.

⁵ Antiklimax: när en bild, ett uttryck, ett bevis o. s. v. af svagare och mattare beskaffenhet följer på ett eller flera nyss förut anförda. Den riktiga gången är att låta satsen fortgå från de svagare till det starkaste (klimax), hvarigenom större skönhet och värkan ernås. Öfvers.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.